

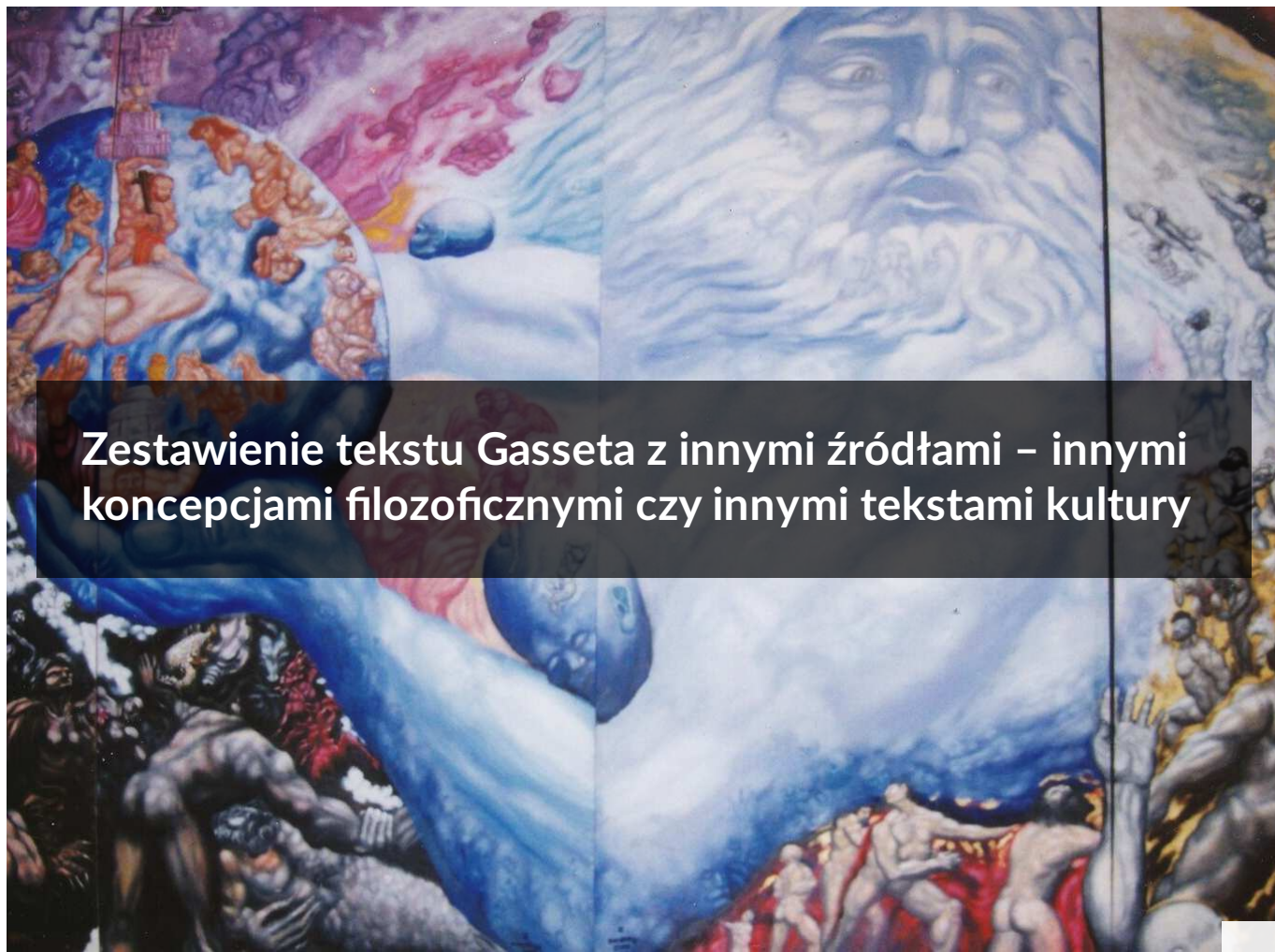

Zestawienie tekstu Gasseta z innymi źródłami – innymi koncepcjami filozoficznymi czy innymi tekstami kultury

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1993, s. 72–74.
- Źródło: Edmund Husserl, *Kryzys nauki europejskiej a transcendentna fenomenologia*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1993, s. 33.

Zestawienie tekstu Gasseta z innymi źródłami – innymi koncepcjami filozoficznymi czy innymi tekstami kultury

Problem kryzysu Europy lub, mówiąc nieco inaczej, kryzysu człowieczeństwa czy współczesności, sformułowany został na początku XX w. U jego źródeł leży ogólny klimat epoki. XIX-wieczny optymizm wyrażający się w idei postępu został zachwiany przez wydarzenia historyczne, takie jak I wojna światowa, następująca po niej fala rewolucji czy późniejszy kryzys parlamentaryzmu i związane z nim narodziny idei totalitarnych. Ten stan rzeczy wiązał się z poczuciem kryzysu.

Twoje cele:

- Zrekonstruujesz, na podstawie tekstów źródłowych, dwie koncepcje kryzysu XX-wiecznej kultury europejskiej – bunt mas Joségo Ortegi y Gasseta oraz zmierzchu Zachodu Oswalda Spenglera.
- Scharakteryzujesz kontekst powstania koncepcji buntu mas i zmierzchu Zachodu – poczucie kryzysu kultury w myśli filozoficznej XX w.
- Na podstawie koncepcji Ortegi y Gasseta oraz Spenglera zastanowisz się, czym są kultura i cywilizacja.
- Wskażesz różnice między pojęciami kultury i cywilizacji.

Przeczytaj

Eugène Delacroix, *Wolność wiodąca lud na barykady*.

Obraz nawiązuje do idei wolnościowych i obywatelskich idei Wielkiej Rewolucji Francuskiej z 1789 r. Zarówno w romantyzmie, jak i w oświeceniu istniało rozpowszechnione przekonanie, że człowiek może się doskonalić. Jego wyrazem były ruchy rewolucyjne, które miały obalić stary porządek i zbudować na jego ruinach świat wolności i równości. Na przełomie XIX i XX w. idea postępu ludzkości została podana w wątpliwość.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kryzys to moment rozstrzygający, np. przesilenie w chorobie lub punkt zwrotny w historii, czyli okres przejściowy, w którym pewna epoka się skończyła, lecz jeszcze nie zaczęła się nowa. Poczucie kryzysu skłoniło europejskich myślicieli do namysłu nad przyczynami takiego stanu rzeczy.

Niemiecki filozof Edmund Husserl w pracy *Kryzys nauki europejskiej a transcendentna fenomenologia* (1936) upatrywał przyczyn kryzysu w upadku znaczenia nauki, która przestała odpowiadać na najbardziej istotne pytania stawiane przez człowieka:

((Edmund Husserl

***Kryzys nauki
europejskiej a***

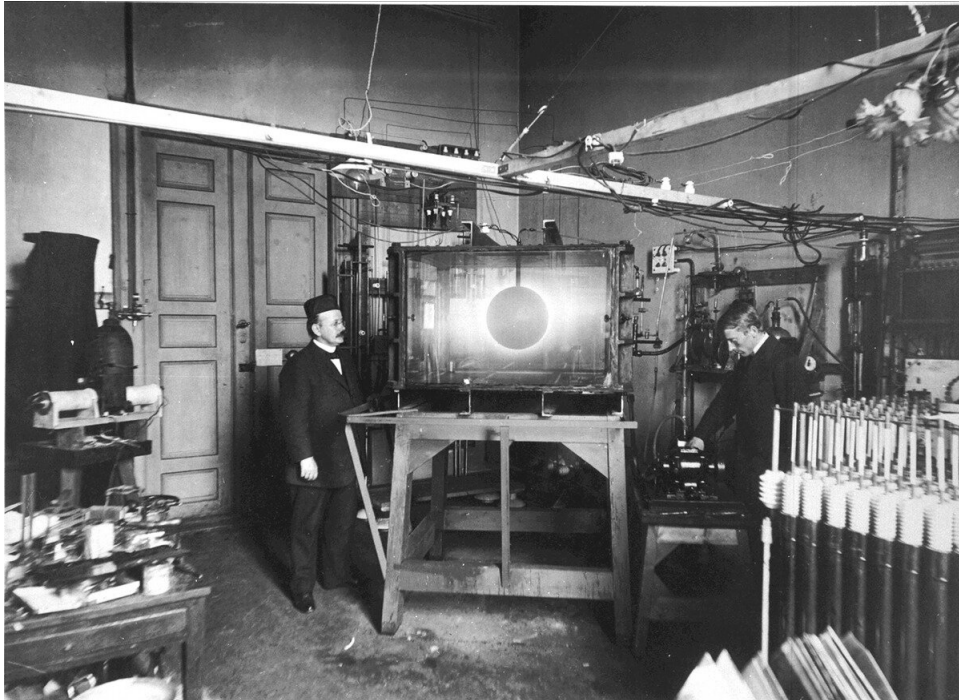
Poczucie kryzysu nauki i racjonalności sprawiło, że pod koniec wieku XIX i na początku XX stulecia

transcendentalna fenomenologia

Punktem wyjścia dla nas jest pojawiający się na przełomie ostatniego stulecia zwrot

w ogólnej ocenie wartości nauki. Nie dotyczy on jej naukowości, lecz ogólnego znaczenia, jakie nauka w ogóle miała i może mieć dla ludzkiego bytu. Jednostronność, z jaką w drugiej połowie XIX stulecia cały światopogląd nowoczesnego człowieka został określony przez nauki szczegółowe i z jaką dał się oślepić przez zawdzięczaną im prosperity, oznacza jego odwrócenie się od zagadnień, które są rozstrzygające dla całego człowieczeństwa. Same tylko nauki o faktach tworzą ludzi samych tylko faktów. [...] Z zasady wyklucza ona [nauka] właśnie te pytania, które są tak palące dla ludzi, wydanych na pastwę pełnych przeznaczeń przewrotów naszych nieszczęsnych czasów: pytania co do sensu lub bezsensu całego naszego ludzkiego bytu.

Źródło: Edmund Husserl, *Kryzys nauki europejskiej a transcendentalna fenomenologia*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1993, s. 33.

Eksperyment z użyciem komory próżniowej – początek XX w. Pozytywiści stawiali za wzór naukowości metody nauk szczegółowych. Pod wpływem ich myśli w XIX w. przenoszono te metody na pole nauk humanistycznych i społecznych.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

w Europie rozpowszechniła się moda na ezoterykę. Na tym, pochodzącym z 1909 r. zdjęciu, Stanisława Tomczyk – medium spirytystyczne – prezentuje psychologowi Julianowi Ochorowiczowi lewitację nożyczek.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polecenie 1

Zapoznaj się z fragmentem tekstu hiszpańskiego filozofa José Ortegi y Gasseta i określ, jaka jest według niego główna przyczyna kryzysu Europy. Ułatwi ci to odpowiedź na pytania pomocnicze:

1. Czym jest masa?
2. Czym jest cywilizacja?
3. Co pomaga człowiekowi w rozwiązaniu pojawiających się przed nim problemów?
4. Zdecyduj, czy refleksja Ortegi y Gasseta na temat kryzysu Europy jest aktualna dzisiaj?
Podaj przykłady na poparcie swojej tezy.

((José Ortega y Gasset

Bunt mas

Jesteśmy obecnie świadkami pewnego zjawiska, które, czy tego chcemy czy nie, stało się najważniejszym faktem współczesnego życia publicznego w Europie. Zjawiskiem tym jest osiągnięcie przez masy pełni władzy społecznej. [...] Europa przeżywa obecnie najcięższy kryzys, jaki może spotkać społeczeństwo, naród i **kulturę**. Historia zna już takie wypadki. Znane są także charakterystyczne rysy i konsekwencja takich kryzysów. Mają one też w historii swoją nazwę. Zwą się: bunt mas.

Aby zrozumieć w całej rozciągłości owo przerażające zjawisko, należy przede wszystkim unikać przypisywania takim słowom jak „bunt”, „masy”, „władza społeczna” znaczenia wyłącznie czy głównie politycznego. Życie publiczne nie ogranicza się jedynie do sfery polityki, należy do niego również działalność intelektualna, moralna,

gospodarcza, religijna; obejmuje ono wszelkie sfery życia zbiorowego, włącznie ze sposobem ubierania się czy zabawy. [...] Pod słowem „masy” nie należy rozumieć wyłącznie czy przede wszystkim „mas robotniczych”.

Masy to „ludzie przeciętni” [...] – zbiór ludzi niewyróżniających się niczym od innych, będących jedynie powtórzeniem typu biologicznego. [...] Człowiek przeciętny ma w swojej duszy zestaw gotowych „myśli”, brak mu jednak umiejętności myślenia. Nie ma nawet pojęcia o owym subtelnym żywiole, z którego idee czerpią swe soki żywotne. Chce wydawać sądy, ale nie chce uznawać warunków i założeń koniecznych do ich wydawania. [...]

Mieć jakąś ideę to wierzyć, iż posiada ona swe racje, a innymi słowy, wierzyć, iż istnieje jakiś rozum, jakiś świat zrozumiałych prawd. Myśleć, sądzić to tyle, co odwoływać się do owej instancji, uznawać jej nadrzędność, przyjmować jej kodeks i jej wyroki, czyli wierzyć, że wyższą formą współżycia jest dialog między racjami naszych idei. Ale człowiek masowy, podejmując dyskusję, czuje się od razu zagubiony i instynktownie odrzuca konieczność szanowania owej najwyższej instancji będącej poza nim.

Stopnie pośrednie, kurtuazja, obyczaje, sprawiedliwość, rozum! Skąd się to wszystko wzięło, po co stworzono tyle komplikacji? Można to streścić w jednym słowie: „**cywilizacja**”, które wywodzi się od idei *civis*, od pojęcia obywatela. Chodzi o to wszystko, co umożliwia istnienie miasta, wspólnoty czy w ogóle jakiegokolwiek współżycia między ludźmi. Dlatego też jeśli na wszystkie te elementy cywilizacji spojrzymy od środka, to stwierdzimy, iż mają one ten sam rdzeń. U podłoża ich wszystkich leży rdzenne i coraz to silniejsze dążenie do tego, by każdy człowiek liczył się z innymi. Cywilizacja jest zatem przede wszystkim wolą współżycia. Im mniej się ktoś liczy z innymi, tym mniej jest cywilizowany i tym bardziej barbarzyński. [...]

Świat jest cywilizowany, lecz nie są cywilizowani jego mieszkańcy: nie zdają sobie nawet sprawy z istnienia cywilizacji, po prostu używają jej tak, jak gdyby to była przyroda. Nowy człowiek pożąda samochodu i cieszy się nim, wierząc, iż jest to zwykły owoc jakiegoś rajskiego drzewa. Nie dociera do niego sztuczny charakter cywilizacji, a jego zapal do narzędzi nie obejmuje już zasad, dzięki którym możliwe było ich powstanie. [...] Współczesny człowiek masowy jest faktycznie prymitywem, który bocznymi drzwiami wślizgnął się na starą i szacowną scenę cywilizacji. [...]

Przyroda jest czymś zastanym. Istnieje sama przez się. [...] Inaczej jest w świecie, który jest cywilizacją, jak nasz. Cywilizacja nie jest czymś zastanym, nie istnieje sama przez się. Jest tworem - a zatem wymaga istnienia twórcy czy rzemieślnika. [...]

Wszystkie dotychczasowe cywilizacje zginęły na skutek niedostatków zasad, na których zostały zbudowane. Cywilizacji europejskiej grozi coś wręcz przeciwnego. W Grecji i Rzymie nie zawiódł człowiek, lecz jego zasada. Imperium rzymskie upadło na skutek braku odpowiedniej techniki. Świat starożytny osiągnął znaczną liczbę ludności i tak szeroka społeczność wymagała rozwiązania pewnych problemów materialnych, którego dokonać mogła jedynie technika. Jej brak doprowadził do powikłań, regresji i zniszczenia kultury antycznej. Obecnie zawodzi człowiek, nie nadążając za rozwojem własnej cywilizacji. [...]

Rozwinięta cywilizacja to nic innego jak nagromadzenie się trudnych i zawiłych problemów. Dlatego też im większy jest jej postęp, w tym większym znajduje się ona niebezpieczeństwie. Życie jest coraz lepsze, ale nie ulega wątpliwości, że jest ono też coraz bardziej skomplikowane. Oczywiście, większemu skomplikowaniu się problemów towarzyszy doskonalenie się środków potrzebnych do ich rozwiązywania. Jest jednak rzeczą konieczną, by każde nowe pokolenie przyswajało sobie umiejętność stosowania tych nowych, udoskonalonych środków. Jednym z nich - przechodząc na chwilę do

konkretów – nieodłącznie związanym z postępem cywilizacji, jest świadomość pozostającej za plecami przeszłości, posiadanie wielkiego doświadczenia; krótko mówiąc – historia. Wiedza historyczna jest jedną z pierwszorzędnych technik zachowywania i kontynuowania rozwiniętej cywilizacji. Nie dlatego, że podsuwa gotowe rozwiązanie dla nowo powstających konfliktów życiowych (życie jest zawsze inne, niż było przedtem), ale dlatego, że pozwala uniknąć podstawowych błędów popełnionych w przeszłości. Ale jeśli ktoś, starzejąc się, napotyka coraz większe trudności, a na domiar złego stracił pamięć i nie jest w stanie korzystać z nagromadzonych doświadczeń, wówczas następuje klęska. Taka właśnie jest, moim zdaniem, sytuacja współczesnej Europy.

Źródło: José Ortega y Gasset, *Bunt mas*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1993, s. 72–74.

Słownik

cywilizacja

(łac. *civilis* – obywatelski; *civis* – obywatel) wieloznaczne pojęcie odnoszące się najogólniej do stopnia rozwoju społeczeństwa w określonej epoce historycznej; wyznaczają go przede wszystkim zdobycze materialne umożliwiające opanowanie sił przyrody i bogactw naturalnych; współcześnie cywilizację rozumie się szerzej, określając tym mianem te kultury, które wykształciły złożoną organizację społeczną (posiadają prawo, instytucje itd.), stoją na wysokim poziomie rozwoju materialnego (posiadają wiedzę techniczną) oraz stworzyły rozbudowane systemy ideologiczne (sztukę, literaturę, religię)

kryzys

(gr. *krisis* – wybór, walka, działanie podejmowane pod presją czasu) okres przesilenia systemu społeczno-politycznego, gospodarki, kultury, cywilizacji, w czasie którego dochodzi do załamania istniejącego porządku, co stwarza możliwość pojawienia się przełomu w jego funkcjonowaniu

kultura

(łac. *cultura* – uprawa) pojęcie odnoszące się do ludzkich społeczności; oznacza wszystko to, co w ich życiu stanowi rezultat zbiorowej działalności opierającej się na zachowaniach wyuczonych, w odróżnieniu od działań naturalnych, uwarunkowanych biologicznie; pierwotnie słowo „kultura” odnosiło się do rolnictwa, z czasem zaczęto używać go metaforycznie w odniesieniu do sfery duchowości; współcześnie o kulturze mówi się przede wszystkim jako o pewnym zespole norm, wartości, sposobów

zachowania i metod rozwiązywania problemów charakterystycznym dla danego społeczeństwa

Oswald Spengler

Zmierzch Zachodu, fragmenty

Zmierzch Zachodu oznacza ni mniej, ni więcej tylko problem cywilizacji. Mamy tu do czynienia z jednym z zasadniczych pytań wszelkiej wielkiej historii. Czym jest cywilizacja pojmowana jako skutek organiczno-logiczny kultury: jako jej spełnienie i wynik?

Każda kultura ma bowiem swoją własną cywilizację. Po raz pierwszy oba te słowa, które oznaczały dotychczas jedynie nieokreśloną różnicę natury etycznej, ujmowane są tutaj w sensie periodyzacyjnym, jako określenie ścisłej i koniecznej kolejności organicznej. Cywilizacja stanowi nieuniknione przeznaczenie każdej kultury. Osiąga się tu szczyt, z którego stają się rozwiązywalne najtrudniejsze problemy morfologii historycznej. Cywilizacje są najbardziej zewnętrznymi i sztucznymi stanami, do których zdolny jest wyższy rodzaj ludzi. Stanowią zakończenie. Następują po stawianiu się, jako to, co się stało, po życiu jako śmierć, po rozwoju jako skostniałość, po wsi i duchowym dzieciństwie ujawnianym przez styl dorycki i gotyk jako duchowa zgrzybiałość i kamienny, skamieniały świat miejski. Stanowią nieodwołalny koniec, lecz pojawiały się z najbardziej nieubłaganą koniecznością wciąż od nowa. [...] Przejście od kultury do cywilizacji dokonuje się w starożytności w IV, na Zachodzie zaś w XIX stuleciu. Od tego czasu wielkie decyzje duchowe zapadają tam już nie, tak jak w czasach ruchu orfickiego i reformacji, w „całym świecie”, gdzie ostatecznie żadna wieś nie jest zupełnie nieważna, lecz w trzech lub czterech metropoliach, które wessały w siebie całą zawartość dziejów i w porównaniu z którymi cały obraz kultur spada do rangi prowincji mającej ze swej strony jeszcze tylko żywić metropolie resztkami swego wysokiego człowieczeństwa. Metropolia i prowincja – wraz z tymi zasadniczymi pojęciami cywilizacji pojawia się całkowicie nowy problem formy dziejów, który dzisiaj właśnie przeżywamy, nie pojmując całego jego zakresu nawet w dużym przybliżeniu. Zamiast świata – miasto, punkt, w którym zbiega się całe życie rozległych krajów, podczas gdy reszta usycha; zamiast bogato uformowanego, związanego z ziemią ludu, nowy nomada, pasożyt, mieszkaniec wielkiego miasta, czysty człowiek czynu, pozbawiony tradycji, istniejący w bezkształtnie przepływającej masie, areligijny, ininteligentny, bezpłodny, żywiący obrazę wobec chłopstwa (i jego najwyższej postaci –

szlachty wiejskiej). A zatem olbrzymi krok ku nieograniczonemu, ku końcowi – cóż to oznacza? [...]

Podobnie jak w czasach hellenizmu, u którego progu stoi budowa Aleksandrii, miasta-olbrzyma, sztucznego, a więc obcego wsi, tak obecnie miasta kultury – Florencja, Norymberga, Salamanka, Praga, stały się prowincjonalne mimo stawianie beznadziejnego oporu duchowi metropolii. Metropolia – to kosmopolityzm zamiast „ojczyzny”, chłodne poczucie rzeczywistości zamiast czci wobec dziedzictwa i wartości wyrosłych na rodzimej glebie, naukowa pseudoreligia jako namiastka poprzedniej religii serca, „społeczeństwo” zamiast państwa, prawa naturalne zamiast praw uzyskanych. Pieniądz jako abstrakcyjna wielkość nieorganiczna, oderwana od wszelkich związków ze zrozumieniem urodzajnej gleby, z wartościami pierwotnego sposobu życia – oto, czym Rzymianie przeważają nad Grekami. [...] Metropolię stanowi masa, nie zaś lud. Jej niezrozumienie dla wszelkiego dziedzictwa, manifestujące się w walce przeciw kulturze (szlachcie, kościołowi, przywilejom, dynastii, konwencjom w sztuce, granicom poznania w nauce), jej przewyższająca chłopską mądrość ostra i chłodna inteligencja, jej naturalizm całkiem nowego kształtu, nawiązujący ponad głowami Sokratesa i Rousseau do najbardziej pierwotnych instynktów ludzkich we wszystkim, co dotyczy seksualności i społeczeństwa, owo *panem et circenses* [chleb i igrzyska] pojawiające się dziś jako walka o zarobki i na arenie sportowej – wszystko to oznacza ostateczny koniec kultury, przeciwstawia prowincji całkiem nową, przeżyłą i bez przyszłości, nieuniknioną jednak postać ludzkiej egzystencji.

Jeżeli chce się rzeczywiście pojąć wielki kryzys współczesności, właśnie to jest widoczne, gdy spojrzeć za beczasowej wysokości na historyczny świat form tysiącleci, a nie z zakamarka jakiegoś „stanowiska” oczami partyjniaka, ideologa-moralisty swoich czasów.

Źródło: Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 59–61.

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, jak Spengler definiuje kulturę?

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, jak Spengler definiuje cywilizację?

Polecenie 3

Odpowiedz na pytanie, jaka jest zależność między kulturą a cywilizacją?

Polecenie 4

Odpowiedz na pytanie, czy Spengler zgodziłby się z tezą, że kryzysu Europy da się uniknąć?

Polecenie 5

Zdecyduj, czy Ortega y Gasset oraz Spengler zgadzają się czy różnią co do przyczyn kryzysu Europy. Uzasadnij swoją opinię, powołując się na argument z tekstów źródłowych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Problem kryzysu człowieczeństwa sformułowany został na początku wieku...

☐ XIX.

☐ XVIII.

☐ XXI.

☐ XX.

Ćwiczenie 2

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Niemiecki filozof Edmund Husserl jako przyczynę kryzysu Europy wskazywał...

☐ globalizację i konsumpcjonizm.

☐ upadek znaczenia nauki.

☐ upadek moralności.

☐ indyferentyzm religijny.

Ćwiczenie 3

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Według hiszpańskiego filozofa José Ortegi y Gasseta masy to...

- ☐ klasa średnia.
- ☐ robotnicy.
- ☐ rolnicy.
- ☐ ludzie przeciętni.

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Hiszpański filozof José Ortega y Gasset za główną przyczynę kryzysu Europy uważa...

- ☐ przewrót moralny.
- ☐ bunt mas.
- ☐ bunt proletariatu.
- ☐ rewolucję społeczną.

Ćwiczenie 5

Dopasuj pojęcia do definicji.

cywilizacja

okres załamania, przesilenia
i potencjalnego przełomu
w funkcjonowaniu danego systemu
społecznego lub politycznego

kryzys

długotrwały proces kierunkowych
zmian, w którym można wyróżnić
prawidłowo po sobie następujące etapy
przemian (fazy rozwojowe) danego
obiektu (układu)

rozwój

poziom rozwoju osiągnięty przez
społeczeństwo w danej epoce
historycznej

regres

powrót do dawnego stanu
znamionujący zacofanie i wsteczność

Ćwiczenie 6

Rozstrzygnij, które twierdzenia są prawdziwe, a które są fałszywe.

Ortega y Gasset uważał, że:		
masy osiągnęły pełnię władzy społecznej	P ☐	F ☐
człowiek przeciętny posiada umiejętność myślenia	P ☐	F ☐
im większy jest postęp cywilizacji, w tym większym niebezpieczeństwie się ona znajduje	P ☐	F ☐

Ćwiczenie 7

Roman Ingarden uważa, że:

“ Ludzie zapominają, że na grobach, na prochach ich kultury, o której kiedyś nikt już nic wiedzieć nie będzie, budować będą inni swe dzieła.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Ćwiczenie 8

Według Hansa-Georga Gadamera:

“ Postęp zachodzi, być może, w tej lub innej dziedzinie, tu lub tam, ale pytanie czy na przykład Grecy lepiej czy gorzej od nas rozumieli świat, jest w sposób oczywisty źle postawione.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Zestawienie tekstu Gasseta z innymi źródłami – innymi koncepcjami filozoficznymi czy innymi tekstami kultury

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

2) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zrekonstruuje, na podstawie tekstów źródłowych, dwie koncepcje kryzysu XX-wiecznej kultury europejskiej – bunt mas Joségo Ortegi y Gasseta oraz zmierzchu Zachodu Oswalda Spenglera;
- scharakteryzuje kontekst powstania koncepcji buntu mas i zmierzchu Zachodu – poczucie kryzysu kultury w myśli filozoficznej XX w.;
- na podstawie koncepcji Ortegi y Gasseta oraz Spenglera zastanowi się, czym są kultura i cywilizacja;
- wskaże różnice między pojęciami kultury i cywilizacji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- audiobook;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Co leżało u podstaw kryzysu Europy na początku XIX w.?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem źródłowym.** Nauczyciel dzieli klasę na sześć grup. Każda z nich ma zadanie przeczytać fragment tekstu *Bunt mas* z zakładki „Przeczytaj” i wykonać polecenie nr 1:
Przeczytaj fragment tekstu hiszpańskiego filozofa José Ortegi y Gasseta i określ, jaka jest według niego główna przyczyna kryzysu Europy. Ułatwi ci to odpowiedź na pytania

pomocnicze:

1. Czym jest masa?
2. Czym jest cywilizacja?
3. Co pomaga człowiekowi w rozwiązaniu pojawiających się przed nim problemów?
2. Po prezentacji wyników zadania nauczyciel inicjuje dyskusję na temat: *Zdecyduj, czy refleksja Ortegi y Gasset na temat kryzysu Europy jest aktualna dzisiaj? Podaj przykłady na poparcie swojej tezy.*
3. **Praca z multimediami.** Uczniowie w grupach zapoznają się z audiobookiem i wykonują polecenia od nr 1 do nr 4. Przedstawiciele zespołu prezentują odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie wspólnie zastanawiają się, czy Ortega y Gasset oraz Spengler zgadzają się czy różnią co do przyczyn kryzysu Europy. Swoje odpowiedzi uzasadniają, powołując się na argument z tekstów źródłowych (polecenie nr 5).
5. Uczniowie w parach wykonują ćwiczenia od nr 1 do nr 5 z zakładki „Sprawdź się”. Wskazane pary prezentują wyniki swojej pracy na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o podsumowanie zgromadzonej wiedzy, zadając pytania
- *Jakie były źródła kryzysu Europy na początku XX w.? - Czy świat na początku XXI w. również jest - waszym zdaniem - w kryzysie? Jeśli tak, z czego on wynika?*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7 i 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Warszawa 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.